

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Seks komedier

Citation: Holberg, Ludvig: "Seks komedier", i Holberg, Ludvig: *Seks komedier*, udg. af Jens Kr. Andersen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 553.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-holberg14val-shoot-idm139796473862480.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Seks komedier

Den Stundesløse

359

Stundesløs (e): fortravlet, rastløs, beskæftiget, som aldrig har tid («stunder»).

360

Vielgeschrey: navnet er dannet af talemåden Viel Geschrei und wenig Wolle, ty.: megen larm og (kun) lidt uld, stort ståhej for ingenting. - *Pige*: tjenestepige. - *Elsker*: tilbøder, kæreste. - *Oldfux*: (egl.: gl. ræv), typefigur i fl. af Holbergs komedier, altid en pudsensmager. - *Avanturier*: eventyrer, fr.: eventyrer, lykkeridder.

361

skønne Materialier: velegnet stof. - *rare*: sjældne. - *stoye*: støje, larme, råbe op, tage på vej. - *vertimod*: på den anden side. - *at ansee*: at se til. - *ørkesløse*: ubeskæftigede. - *Lands-Dommer*: se n.t.s. 266. - *Hylde*: den hylde, der i almuehjem løb langs væggene oppe under loftet, og hvorpå der anbragtes husgeråd. - *klamrede (...)* med: skældte ud på. - *Smøre-brød*: brødske med smør. - *saadan Væsen*: så stor ståhej. - *bredet*: dækket. - *en gammel Magister (...) brende op paa sit Kammer (...) ingen Varme meer behøvede*: anekdoten fortælles om den gerrige medicinske professor Jacques Sylvius (1478-1555) i artiklen om ham i Bayles store *Dictionnaire historique et critique* (fr.: *Historisk og kritisk leksikon*) fra 1697 (Note A), der utvivlsomt er Holbergs kilde.

362

geskæftig: (tilsyneladende) travlt optaget. - *Forgangen*: forleden. - *fattes*: er der i vejen.

363

forklager dem: klager over dem, »sladrer« om dem. - *iblandt*: nu og da. - *da*: skønt. - *Skilling*: 1 skilling = 1/16 mark (se n.t.s. 216), i 1995-købekraft = ca. 1,50 kr. - *uden de jo*: uden at de. - *klipper noget deraf*: datidens mønter var af ædelmetal. - *Forretninger*: gøremål (noget at forrette).

364

Gifte-Kniif: en person, der mod betaling formidler kontakt mellem giftelystne enlige. - *Discretion*: dusør, salær. - *biet*: ventet. - *bryde (...) over tvert*: tage en rask beslutning og skride til handling. - *tage (...) med en Trompf* (trumf): overrumple. - *komme noget til*: blive forført (og evt. besvangret). - *Postdag*: dag, hvorpå post afgik eller ankom på steder uden daglig postforbindelse, ofte under stort ståhej; en dag med særlig (administrativ) travlhed.

365

Don Qvichot (...) vandrende Riddere: hovedpersonen i Cervantes' roman *Don Quijote* (1605-1615), der er en parodi på middelalderens 554 og 1500-tallets ridderromaner, bliver ganske forstummet ved læsningen af disse og giver sig til at optræde som vandrende ridder i (mislykket) efterligning af heltene heri. - *geskæftige Vædsker*: humoristisk henvisning til oldtidens og middelalderens sygdomslære: humoralpatologien, der forklarede fysiske og psykiske anomalier ved en forskydning i den »naturlige« balance mellem de fire legemsvæsker: rød galde (lat. cholera rubra), sort galde (lat. melancholia), hjernevæske (lat. flegma) og blod (lat. sangvis). - *fermentere*: gære. - *Blod (...) Blek, som løber om i Aarene*: denne forklaring forudsætter til gengæld den moderne, på dissektioner og eksperimenter byggende fysiologi, der fortrængte humoralpatologien, nærmere bestemt den eng. læge W. Harveys epokegørende påvisning af blodets kredsløb (1628). - *som elsker hende*: som har elsket hende (og stadig gør det).

366

Hurtighed: snilde. - *Credit*: anseelse, bevågenhed. - *hans Stand og Vilkor*: hans sociale status og økonomiske stilling. - *Knuden*: vanskeligheden. - *skrabe Penne-fieder*: tilskære penne af gåsefjer. - *Dintfass*: ty.: blækhus.

367

Phedermesser: Federmesser, ty.: pennekniv. - *Sandbüchs*: ty.: sandbøsse; man strøede sand på det nyskrevne for at tørre blækket. - *confereret med*: sammenholdt med, korrekturlæst på grundlag af. -

Klakken: kladden.

368

Døgenichter: driverter. - *Rdlr.*: rigsdaler, se n.t.s. 11. - *Mark*: se n.t.s. 216. - *avanceret*: komme videre. - *Summa lateris*: lat.: sidens sum. - *hendt (...)* *The vand*: hentet for 2 sk. te. - *skilling*: se n.t.s. 84. - *Qvint*: den femte og højeste streng. - *Luth*: i datiden alm. udbredt strengeinstrument af guitar-type (men med hvælvet kasse og knækket hals).

369

β(l): skilling, se n.t.s. 84. - *Skriver*: skriv (bydemåde flertal). - *Skabehalse*: fjolser, slyngler. - *Lys*: til at varme lakken, se flg. note. - *Zignet*: laksegl, hvormed man lukkede brevet. - *Lak*: se foreg. note.

370

Memoriam localem: lat.: stedsans (her bøjet i afhængighedsfald, fordi det er genstandsled i sætningen). - *hen*: henne. - *Tipe*: kaldenavn for høns.

371

Barbeer: de fleste barberer i Kbh. var tyskere på komediens tid, jvf. *Mester Gert Westphaler*. - *Ich bin (...)* *nicht aufgestanden*: ty.: jeg har allerede været her to gange i dag for at barbere herren, men herren var endnu ikke stået op. - *Es ist (...)* *Wetter heute*: ty.: det er et grusomt vejr i dag. - *Ich weiss (...)* *passiret ist*: ty.: jeg ved ikke, hvordan det dog er fat med verden, jo mere man lever, jo galere går det, man hører og ser intet andet end ondt. Herren har måske hørt, hvad der er sket i de sidste dage.

555

372

So will (...) *begreifen*: ty.: så vil jeg da fortælle Deres Nåde det. En matroskone i Nyboder har på én gang bragt 32 børn til verden og var dog ikke tykkere end en almindelig gravid kvinde. Hvordan kan Deres Nåde begribe det?; historien om den mirakuløse børnefødsel kan være inspireret af en i samtiden verserende beretning om en holl. grevinde, der på én gang fødte 365 børn, der alle døde efter at være blevet døbt ligesom de i barberens historie; den aktuelle beretning er bevidnet af den fr. forfatter J.-F. Regnard i hans *Voyages (fr.: Rejser)* fra 1731, *Oeuvres complètes (fr.: Saml. Skr.)* udg.: Fournier 1875, s. 467. - *Dass ist (...)* *gleich darauf*: ty.: det er så sandt, som at jeg står her, for jeg kan fortælle historien med omstændigheder (i enkeltheder). For børnene blev alle døbt, men døde straks derpå; se foreg. note. - *Penge (...)* *Boel-svin*: bonden betaler landgilde (se n.t.s. 81) til Vielgeschrey (der altså ejer fæstegods) pr. produceret enhed. - *2 pund Byg*: 1 pund (rummål) byg kunne efter forskellige egne af landet variere fra 15 skæpper (= 2 tønder = ca. 280 l) til 36 skæpper (= 4½ tønde = 625 l). - *Boel-svin*: et svin, der er opfedet på stald (i modsætning til oldensvin, der søgte deres føde i skoven). - *Drollen splide mig ad*: Djævelen sønderrive mig. - *Rdl*: rigsdaler, se n.t.s. 11.

373

Tønden: 1 tønde byg = 139 l. - *Capitels Kiøb*: kapiteistakst, den årligt fastsatte gennemsnitspris på korn, anvendtes som beregningsgrundlag for afgifter. - *Skat*: godsejeren opkrævede skat hos fæstebønderne. - *Landgilde*: se n.t.s. 81. - *Skab*: (hud-)sygdom. - *Klud*: tørklæde. - *gal i Hovedet*: sindssyg.

374

Will der Herr (...) *wiederkommen soll?* ty.: vil herren, at jeg skal komme igen en anden gang? - *biet*: ventet. - *Hillement!*: »ih, du store!« - *hvortil (...)* *appliceret sig*: hvad har han beskæftiget sig med, lagt sig efter.

375

galante Exercitier: fine manerer. - *Tutti*: ital.: alle.

376

Cavalliers: kavalierer. - *Bestilling*: stilling, embede.

377

Det er artig: »det var pokkers«. - *Adieu*: fr.: farvel. - *Scen. 7*: scena, lat.: scene 7; denne scene synes modelleret over I,5 i Molières *La Malade imaginaire (fr.: Den indbildt syge, dvs. Hypokondristen)* fra 1673, der i det hele må regnes for forbilledet til *Den Stundesløse* (se efterskriften s. 461f).

378

min hierte: min kære.

379

Jeronomi: lat.: Jeronimus'. - *Snushane*: nedsættende betegnelse for person, der gør kur til el. efterstræber en kvinde.

380

op paa Salen: op (i den store stue) ovenpå, på 1. sal, alm. rumfordeling i datidens to-etages huse. - *Credit*: bevågenhed, good-will. - *optrække*: narre. - *stille (...) sig (...) an*: lader, som om de er. - *habile*: 556 dygtige. - *komme fort*: vinder terræn. - *Glorie*: hæder. - *Skiemstykke*: kneb, streg. - *insinuere*: indynder. - *Genie*: karakter, naturel. - *stoye*: se n.t.s. 361.

381

Anslag: plan, intrige. - *befodre*: befordre, fremme. - *Senat*: lovgivende forsamling (fx. i det gl. Rom). - *Fadder-Snak*: passiar, sniksnak (egl. om faddernes snak i barselstuen). - *Machiner*: intriger.

382

Anteigninger: kritiske bemærkninger, indvendinger. - *iblant*: nu og da. - *føre sig (...) op*: opføre sig, optræde. - *lader*: ageren. - *overlegger*: overvejer, gennemtænker, forbereder.

383

vel: gerne. - *(en Time) for*: før. - *entretenerer*: underholde.

384

resolverer: beslutter. - *disartigere*: desto morsommere. - *sætte en Pind for*: hindre. - *Geheime Raad*: en fyrstes private rådgiver(e) i særlige anliggender. - *bestemmer*: sætter stævne. - *Triple-Alliance*: ved det (komiske) politiske billedsprog (jvf. »Senat«, s. 381) sigtes der her nok til Frankrigs forbund med Holland og England 1717 (triple: tredobbelt).

385

Proces: retssag. - *blir Hovedet kruset paa ham*: bliver han ør, forstyrret. - *consulere*: konsultere. - *fortrædelige*: brydsomme. - *Rulle*: rolle. - *Og endelig en Barbeer*: denne rolle kommer Oldfux ikke til at spille i den ældste bevarede, her gengivne (3-akts-)version; der kan da meget vel være tale om en reminiscens, der har overlevet fra en tidligere, opr. (sandsynligvis 5-akts-)version, se herom: *Holbergs Komedier*, udg.: J. Martensen VI (1899), s. 200-202. - *Præparatorier*: forberedelser, her: det nødvendige udstyr til forklædningerne.

386

omkom mig for selv: dræbte før mig selv. - *det kand (...) spørges*: der går ry deraf. - *gaaer*: gå (bydemåde flertal). - *Exercerer*: træner.

387

proponere: foreslå. - *Kammer-junker*: (lavere) hofembedsmand. - *Jeg Peder Madsens ældste Plante (...)* *underdanige Griffel*: om den retoriske stil, der her parodierende indstuderes (og senere praktiseres: II,2, s. 397), se n.t.s. 137 og 143. - *Aabenraa*: den kbh.ske gade Å. - *angrasere*: forvanskning af: engagere, rekommandere, anbefale. - *Huld*: gunst. - *prima*: første (født). - *secunda*: anden, næstældste. - *accordere*: overlade, bevilge (efter overenskomst). - *overantvorde*: overgive (i andens varetægt el. myndighed). - *efter Sigt*: efter forevisning (af forfalden veksel). - *meriterende*: fortjenstfulde. - *Transport*: overdragelse af fordring på et pengebeløb. - *valore intrinseco*: lat. el. ital.: i indre værd. - *autorisered Sæddel*: et på komedien tid nyt betalingsmiddel (udstedt 1713 pga. pengeknapheden under Store Nordiske Krig), hvis kurs var synkende, indtil sedlerne helt inddroges 1728. - *Banco-Daler*: sølvrigsdaler (se n.t.s. 11) = specie, Hamburgerbankens regningsenhed ved kursfastsættelse, tidens »hårde valuta«. - *Stand og Vilkor*: sociale status og økonomiske stilling. - *svelge*: »sluge«. - *outrere*: overdrive, »overspille«.

557

388

Eftertale: dadel, kritiske sladder. - *fixeret*: narret. - *Invention*: påfund, idé. - *Jomfru(e)*: ugift kvinde af

borgerlig stand. - *Hocuspocus*: streger, intriger, »numre«.

389

tilforn: allerede.

390

Forløsning(s): udfrielse. - *pikker*: banker (stærkt). - *Alexander Magnus*: den gr. (makedonske) erobrerkonge Alexander den Store (M. lat.: stor) 336-323 f.v.t. - *Een maal Een*: m. platty.: gange; den lille tabel.

391

Pebling Søen: Peblingsøen i Kbh. lå på komediens tid uden for voldene. - *Laudabilem*: lat.: rosværdigt (her bøjet i afhængighedsfald, fordi det er genstandsled i sætningen); første karakter. - *Attestatz*: teologisk embedseksamen. - *modest*: beskedent. - *til beste*: sparet op, »på kistebunden«. - *alt*: allerede. - *sluttet*: afgjort. - *fattes*: mangler.

392

skal have en god Dag: »kan rende og hoppe«. - *fortryde paa*: blive sur over. - *tilforn*: tidligere. - *Salig*: afdøde. - *Haand*: underskrevne bevis.

393

Rixdaler: se n.t.s. 11. - *aparte*: afsides, uden for øvrige personers hørevidde. - *Almisse*: velgerning. - *ligemaade*: ligeledes. - *Straten Junker*: laps, døgenigt. - *til*: hos. - *skikke*: sende.

394

vist nok: helt sikkert. - *for Ceremonie*: pro forma, for et syns skyld. - *Contracten sluttet*: vielse ved notoriskkontrakt var ikke på komediens tid brugelig i Da., derimod i Fr., hvorfor det forekommer i flere af Molières komedier, der også i denne henseende er Holbergs sandsynlige forbillede. - *det skal have gode veje*: det skal nok gå. - *Snuushane*: se n.t.s. 379.

395

efter tempo: i takt. - *Tutti*: ital.: alle. - *Dykker*: dyp (bydemåde flertal). - *Skriver*: skriv (bydemåde flertal). - *Tienstlige*: høflige, ærbødige.

396

Styli Novi: lat.: efter den nye stil, dvs. efter den i 1700 indførte gregorianske kalender, altså pedantisk i 1720'erne. - *vil (...) paa Hovedet*: vil hakke (...) oven i hovedet. - *Feddermesser*: Feddermesser, ty.: pennekniv.

397

Sandbüchs: Sandbüchse, ty.: sandbøsse, se n.t.s. 367. - *Parenthesis*: gr.: parentes. - *Claudatur*: lat.: (parentesen) slutes. - *Forsikring*: sikre overbevisning. - *Patron*: velynder, beskytter. - *Moecenas*: Mæcenas (død 8 f.v.t.) fremtrædende og velhavende rom. ridder, kejser Augustus' ven og rådgiver samt - iflg. traditionen - social og økonomisk støtte for digtere som Vergil og Horats; heraf fællesbenævnelse (»en mæcen«) for beskyttere og ophjælpere af kunst og videnskab. - *Paafuglen (...) Fiedre (...) Been*: den forskruede lignelse med påfuglen findes i det anonyme værk, tilskrevet den østrigske prædikant Abraham a Santa Clara (1644-1709), *Centifolium stultorum in 4:to oder 100 ausbündige Narren in Folio*, lat.-ty.: *Hundrede narre i folio* (største bogformat), *i kvartformat* (bogens eget format) eller *100558eksemplariske narre i folioformat* (»kæmpe-narre«), Nürnberg/Wien 1709, s. 180; om Leanders retoriske stil som »pedant«, se n.t.s. 137 og 143 og jvf. n.t.s. 387. - *skiemmer*: skammer. - *Confererer*: konferér (bydemåde flertal), se n.t.s. 367.

398

Meriter: fortjenester. - *Vilkor*: økonomisk stilling. - *Fortun*: lykke, held. - *meriterende*: fortjenstfulde. - *Assignment*: anvisning. - *Obligation*: pengesedel. - *valore intrinseco (...) Banco Daler*: se n.t.s. 387. - *Vindskibelighed*: flid. - *foretrækket ham adskillige*: foretrukket ham fremfor adskillige. - *efter min Skyldighed*: sådan som jeg er forpligtet til.

399

Votre (...) Serviteur: fr.: Deres ydmygste og lydige tjener (alm. brevafslutning). - *sluttet*: afgjort. - *rester*: mangler. - *Eders Gunst*: ærbødig tiltaleformel. - *Sydskende Barn*: fætter.

400

Regula Detri: kortform af: *regula proportionum de tribus*, lat.: regel om proportioner ud fra tre, den regneregul, der muliggør at bestemme den fjerde (ubekendte) størrelse i en proportion, når man kender de tre øvrige. - *Regula Petri*: lat.: Peders regel. - *mandvoxen*: mandbar, kønsmoden. - *skraber*: bukker, gør skrabud. - *insinuere sig hos*: gøre sin opvartning. - *confererer*: se n.t.s. 367 og 397. - *besegler*: besegl (bydemåde flertal), luk med (lak-)segl. - *af Skrifterne*: udskrifterne, adresserne udenpå. - *suer*: suger; skriverne slikker gåsepennene rene.

401

reputeerlig: standsmæssigt. - *raisonered*: anstillet betragtninger. - *fornøyet*: tilfreds. - *slutter*: beslutter. - *Nieter*: nitter. - *Hoved-Bog*: vigtigste regnskabsbog i dobbelt bogholderi. - *Et Null (...) en Streg*: den påtænkte kompliment grunder sig på et gl. da. ordsprog, Peder Syv nr. 7527, *DgO VII,1* (1983), s. 357; pga. Leanders fortællelse opstår der en frivol pointe, som ej heller var ukendt i samtiden, jvf. Mikkel Hansen Jernskægs bryllupsdigt fra 1705 »Et Par Linier om de Tvende Tall I Og O«, Erik Sønderholm (udg.): *Dansk barokdigtning I* (1969), s. 450-452. - *skatter*: vurderer.

402

Salutem: lat.: hilsen (bøjet i afhængighedsfald, fordi det er genstandsled i sætningen). - *annamme*: modtage. - *Morgengave*: Leanders fejl for: fæstensgave, forlovelsesgave; M. er brudgommens gave til bruden på bryllupsmorgenen; ordet her understreger kontrasten til Peders replik i II,8 (s. 412). - *Værer*: vær (bydemåde flertal). - *tør give min Hals paa*: tør vædde min hals (dvs. mit liv) på. - *Ruller*: roller.

403

Subalterne: underordnede. - *raisonnere*: gøre vrøvl. - *Tallerkenen (...) Aske (...) med Sand*: datidens alm. service var af tin, som ridsedes, hvis man brugte sand som skuremiddel. - *formedelst*: på grund af. - *forliebt*: forelsket.

404

ogsaa aldrig: heller aldrig. - *der falder jo*: der ikke falder. - *falder (...) 559ind*: indtræffer. - *Lykke*: skæbne (god el. dårlig). - *Notarius*: notaren, se n.t.s. 394. - *vel grundet*: velfunderet. - *Tønder*: se n.t.s. 372. - *Strygmaal*: strøget mål, så at kornet danner en vandret overflade i højde med tøndens overkant. - *Rixdaler*: se n.t.s. 11. - *i Topmaal*: med »top« på.

405

om en Hals: fortabt. - *løber*: løb (bydemåde flertal). - *paa Døren*: af sted. - *Fort*: straks. - *Sladerhank*: sludrebøtte.

406

Catalogus: lat.: katalog, fortegnelse. - *Lin-Klæder*: undertøj. - *Stykke*: handling, streg.

407

skikke mig derudi: finde mig i det. - *Fristelse*: knibe.

408

Hillemend: »hold da op«. - *Discours*: samtale, snak.

409

endelig: når alt kommer til alt. - *Hillemend*: »ih, du store!« - *dette forbandet Tøy*: det for en fordømt sag, »det for noget pokkers noget«. - *tilforn*: i forvejen. - *fortryde paa*: tage (ham) det ilde op. - *fortrædeligt*: plagsomt, brydsomt. - *Proces*: retssag.

410

Habilitet: dygtighed, snilde. - *Rixdaler*: se n.t.s. 11. - *endelig*: ubetinget. - *uden at jeg vil sætte (...) op*: med mindre jeg udsætter. - *Straa-Junker*: laps, spradebasse.

412

styrter: falder død om. - *gallant*: flot, med en undertone af: letfærdigt, udfordrende. - *Morgengave*: se n.t.s. 402.

413

synderlig: særlig. - *synderlig Himlens Direction*: satire over den forlorne højtidelighed i forbindelse med datidens konventionelle frierier. - *Direction*: styrelse. - *Fruentimmer*: kvinde. - *uroest*: uden at rose mig (for fromhed). - *læse*: bede. - *tage paa hendes Bryst*: der er her ikke udelukkende tale om en for frieren kompromitterende grovhed, men også om en gl., på komediens tid forældet, ceremoni af fr. oprindelse, der markerede den nyforlovede mands første legitime »frihed« over for sin tilkommende og samtidig udtrykte mandens hyldelse til kvindens skønhed, se herom Kr. Nyrop i *Dania X* (1903), s. 142f.

414

spiller: leger, med frivol bibetydning: kopulerer. - *Sænge-Kammer*: soveværelse.

415

Hillement: »halløjsa!«

416

consulere: konsultere, rådføre. - *consulere alicui*: lat.: at rådgive én (hensynsfald). - *saa og*: således også. - *consulere aliquem*: lat.: at konsultere én (afhængighedsfald). - *Ortographien*: retskrivningen. - *confunderer*: sammenblander. - *Syntax(i)*: ordføjningslære (det opr. gr. ord er bøjet på lat., i ablativ, fordi »med« styrer abl. på lat.). - *Ortographia (...) scribendi*: lat.: ortografien er den kunst at skrive ordene rigtigt. - *rørt om*: berørt, omtalt. - *non ortographiam sed phrases corrigo*: lat.: jeg retter ikke ortografien, men vendingerne. - *lovlige*: prisværdige (af ty. löblich). - *Fundatzer*: regler, bestemmelser.

417

Artikler: punkter (i en sag). - *in Foro Theologico*: lat.: for den teologiske 560 ret, den kirkelige domstol. - *Den Rommersk Ræt*: romerretten, se n.t.s. 119. - *in libros (...) paragraphos*: lat.: i bøger, kapitler og paragraffer (afsnit). - *codicem (...) novellas*: lat.: betegnelser for forskellige dele af Romerretten (bøjet i afhængighedsfald, fordi de er genstandsled i sætningen), se n.t.s. 119. - *mig uvidende*: uden at jeg har vidst det. - *allarmeret*: oprørt. - *Lucifer*: Djævelen.

418

have bedre klem: være vægtigere og mere virkningsfuldt. - *den Spanske Maade*: påhittet kan være lånt i Regnarnds komedie *Les Filles errantes* (fr.: *De vildfarne/omstrefjende piger*) fra 1690, »scene de commissaire«, i den ital. skuesp. og dramatiker E. Gherardis af Holberg kendte samling af ital.-fr. komedier *Le Theatre Italien* (1691-1697), bd. III s. 31f i 1721-udg. - *compendieux*: kortfattet.

419

forbandet Tøy: »pokkers noget«. - *Tvi*: lyd-ord, der angiver spytning.

420

Parinthesis: parentes. - *Claudatur Parenthesis*: lat.: parentesen sluttet. - *tracteret*: behandlet. - *Contrastevne*: stævne den stævrende for retten for at gøre modkrav gældende. - *Antestaminor*: lat.: du vil blive indkaldt som vidne; i det antikke Rom indstævnedes vidner med dette ord, idet man berørte deres øre, - *skyder (...) til*: fører som. - *driver (...) paa Dørren*: smider ud.

421

intet: ikke. - *liderlig*: på skændig vis. - *Du skal ikke troe*: du kan ikke forestille dig.

422

Um verzeihung (...) einzugehen: ty.: om forladelse, nådige herre, at jeg tager mig den frihed at gå ind. - *Ich darfte (...) zu driestig*: ty.: jeg turde ikke banke på, Deres Højvelbårenhed, thi det ville være alt for dristigt. - *Es ist mir (...) verrichten habe*: ty.: det er blevet mig sagt, at herren skal have meget at forrette (bestille). - *Behüte Gott (...) Hochwohlgebohrenheit*: ty.-lat.: Gud bevare mig, velbårne herre, tværtimod, tværtimod, Deres Højvelbårenhed. - *Slig Titel (...) ikke*: Højvelbårenhed var tiltaletitel til personer af høj rang. - *Sie sagen (...) dass nicht*: ty.: sig ikke det, Deres Nåde, sig ikke det. - *Der Herr (...) studirter Man*: ty.: herren må ikke forivres sig, (men) betænke, at jeg er en studeret mand, en studeret mand.

423

Bedencke doch (...) verstehe: ty.: betænk dog, Deres Velbårenhed, at jeg forstår over 24 sprog. - *ligesaadan Kompen forgangen*: lignende kumpan (fyr) forleden. - *Es ist (...)* Geburt: ty.: men sådan er det ikke med mig; jeg vil ikke rose mig selv, men jeg er en dygtig mand og en adelsborger af fødsel. - *Patricius*: lat.: adelsborger, patricier; i antikkens Rom medlem af gl. rom. adel, senere i Europa blot medlem af fornem (adelig el. borgerlig) familie. - *Unterthäniger (...)* Fräulein: ikke helt fejlfrit ty.: underdanige tjener, nådige frøken. - *Ich bitte (...)* abgeleget habe: ty.: jeg beder underdanigst om forladelse, at jeg ikke har gjort min opvartning før. - *Alle Menschen (...)* Gnädige Fräulein?: ty.-lat.: alle mennesker må indrømme mig, at jeg har 561 usædvanlige kundskaber. Deres Nåde kan let forstå, at en, der har studeret i Wittenberg (osv., se flg. note) foruden ved mange gymnasier. Jeg siger, Deres Nåde kan let forstå, at en, der har frekventeret så mange universiteter, må have usædvanlige kundskaber. Er det ikke sandt, nådige frøken? - *Wittenberg (...)* Zerpst: af de byer (og andre lokaliteter), Oldfux opregner, var på komediens tid kun Wittenberg, Helmstad (fejl for: Helmstedt), Prag, Leipzig, Rostock, Königsberg, Nürnberg, Heidelberg, Krakau (Kraków), Tübingen, Frankfurt an der Oder og Kiel universitetsbyer; Uri, Schweitz (vel fejl for: Schwyz) og Unterwalden er de ældste kantoner i Schweiz, uden universiteter; Grabenhagen (fejl for: Grubenhagen), Landau og Zerpst (fejl for: Zerbst) er tyske småbyer uden universitet; universitetet i Frankfurt am Main er fra 20. årh., og nogen Frankfurt an der Mose (vel fejl for: Mosel) har aldrig eksisteret! Opregningen synes at bygge på fonetiske og geografiske associationer. - &c: kort for: et cetera, lat.: osv.

424

Verzeihen sie mir (...) Arithmetica: ty.-lat.: tilgiv mig, højvelbårne, dydige hr. patron (dvs. velynder)! Betænk, at jeg har holdt over 50 forelæsningsrækker både for snævre og for de snævre kreds, i praktik, didaktik (dvs. pædagogik), taktik, homiletik (dvs. prædikelære), eksegese (dvs. bibelfortolkning), etik (dvs. morallære), retorik (dvs. veltalenhed), oratorik (dvs. talekunst), metafysik (se n.t.s. 210), kiromanti (dvs. kunsten at spå ud fra håndfladens linjer), nekromanti (dvs. kunsten at spå ved at fremmane dødes ånder), logik (se n.t.s. 210), »talismanik« (vrøvleord, dannet i overensstemmelse med de omkringstående »videnskaber«; kunsten at bruge talismaner, dvs. amuletter, til magiske formål), retsvidenskab, »parasitik« (ny »vrøvlevidenskab«, kunsten at »nasse«), politologi, astronomi, geometri, aritmetik. - *Chronologica (...)* Practica: lat.: kronologi (dvs. lære om tidsfølge), horoskopi (dvs. stjernetydning), metoskopi (dvs. kunsten at aflæse en persons karakter el. skæbne af pandens el. ansigtets træk), fysik, både teoretisk og praktisk. - *Über institutiones (...)* Wissenschaften: ty.-lat.: om (forskellige navngivne dele af) romerretten, se n.t.s. 119), naturretten (se n.t.s. 270), borgerretten (el. titel på romerretten, se n.t.s. 119), stadsretten, lensretten, folkeretten, »den lille ret« (se flg. note) og lignende videnskaber. - *jus jusculum*: sammensat lat. ord af Oldfux' opfindelse, af jus: ret, lov + jusculum, der dels kan være diminutiv (angivende formindskelse) af jus (altså: »lille ret«), dels kan betyde: suppe! - *Ihro Gnaden (...)* Kerl ich bin: ty.: Deres Nåde må ikke forivre sig, jeg er kommet her i god hensigt for at tilbyde min ringe tjeneste, fordi jeg hører, at herren skal have meget at forrette. Når jeg først kommer til forretninger, vil De se, hvad for en karl jeg er. - *Landsmænd*: her: tyskere.

562

425

Ich verlange (...) par honeur: ty.-fr.: jeg forlanger for min tjeneste intet andet end den blotte kost, for jeg tjener for ærens skyld, for ærens skyld (dvs. gratis, ulønnet). - *Ich will (...)* zu schreiben: ty.: Jeg vil forpligte mig til på ti minutter at skrive et helt ark papir. - *Sehen sie (...)* versprochen war: ty.: se engang, Deres Velbårenhed. Jeg har fuldført det hurtigere end (det) var lovet. - *beklakket*: fyldt med blækklatter el. krimskrams. - *ß*: skilling, se n.t.s. 84. - *sat (...)* ud: sendt ud for at chikanere.

426

altereret: ophidset, bragt fra koncepterne. - *retirerer mig af Huuset*: lister mig ud af huset. - *Invention*: idé, påhit. - *Fortred(er)*: genvordighed(er), bryderi.

427

endelig: bestemt. - *ynker mig*: har (og ytrer) medlidenhed med mig. - *staaer (...)* paa Pinde: er parat til at gøre hvad som helst. - *Monfrere*: fr.: min bror. - *færdig at*: lige ved at. - *Seigr.*: kort for: seigneur, fr.: hr. - *Langspræck*: nederty.: Langsnak. - *Proces*: retssag. - *Kiøbmagergade*: en af de længste gader i datidens Kbh. - *overgaar*: i forgårs.

428

Monfr.: kort for: monfrère. - *haaber*: antager.

429

Skolemester: bogholderne havde traditionelt bijob som regnelærere. - *den anden Dag*: i morgen. - *Education*: opdragelse, dannelse.

430

af Drømmen: ud af vildfarelsen. - *kommer*: kom (bydemåde flertal). - *friste*: prøve. - *Regela St.Petri*: forkert lat.: Sankt Peters regel; Pernille forveksler med Regula Petri (Detri), se noter t.s. 400. - *16 Ahner*: for at regne sig til gl. da. adel måtte man kunne dokumentere otte adelige forfædre (aner) på fædrene og otte på mødrene side.

432

Tøy: forvirrede »hurlumhej«. - *Jonam Candidatum*: lat.:Jonas kandidat; her bøjet i lat. afhængighedsfald, fordi ordene er genstandsled i sætningen; der har aldrig kunnet aflægges kandidat-(universitets-) eksamen i bogholderi. - *min udi (...) indlemmelse*: min indlemmelse i Deres familie; kancelli- el. præcis (»ziirlig«) stil. - *i sær*: hver især, individuelt.

433

min Bror-Søn Thomas: skal jo være: Peder; derimod hedder den naragtige og uheldige frier i Molières *Le Malade imaginaire* (se n.t.s. 377) Thomas (Diafoirus); Holbergs navneforveksling må derfor opfattes som et afgørende argument for denne komedies status som forlæg for *Den Stundesløse*, se efterskriften s. 462. - *foretrak ham (...)* unge Personer: se n.t.s. 398. - *besynderlig*: især. - *Straten-Junker*: laps, drivert. - *halvdeels*: halvvejs.

434

overlagt: overvejet, gennemtænkt. - *falder*: bliver, vil forekomme.

435

Bedemands Stil: bedemændene havde som opgave at fremsige invitationer til og bønner ved begravelser, bryllupper og andre kirkelige familiefester, og de betjente sig herved af en række faste formularer, der kunne forekomme uforståelige for lægmand. - *artig*: smukt. - *uden*: andet end. - *tilforn*: allerede.

563

436

taler (...) hen i Taaget: vrøvler. - *griber sig (...) an*: anstrenger sig. - *Vellyst*: luksus.

437

Haarhue: tætsluttende hue med påmonteret pynt, båret af brude blandt almuen.

438

i sær: se n.t.s. 432. - *angennem*: behagelig. - *det unge Menneske*: den unge pige. - *caresserer*: kærtegn. - *Svoger*: en person, hvormed man er i familie gennem (fx. børns) ægteskabsforbindelse.

439

at sige Monsieur til Alting: at sige »M.« til alle; den fr. tiltale M. (= hr.) brugtes - efterhånden også i borgerskabet (tredjestand) - mere og mere mellem sociale ligemænd. - *skiemme mig ved*: skammer mig over. - *reputerlig*: passende, anstændigt. - *Pesten*: p. i 1711 bortrev 1/3 af Kbh.s befolkning.- *falt (...) ind*: indtraf.

440

Laptaske: nedsættende betegnelse for ung kvinde.

441

Koglerie: trolddom. - *Jeronimi*: lat.: Jeronimus'. - *Seign*: kort for: seigneur, fr.: hr. - *Pudsenmaker*: pudscnmagcr, gavtyv. - *Unge Person*: unge mand. - *Ovidii Metamorphosis*: se n.t.s. 167. - *kommen*: blevet virkeliggjort.

442

kiender (...) igien: genkender. - *hocus pocus*: intriger, »streger«. - *Alexander Magnus*: se n.t.s. 390.

443

examinere: undersøge. - *med Kaaldsindighed*: roligt. - *Desperation*: fortvivelse. - *Capitain*: leder, anfører.
- *blive mægtig*: komme i besiddelse af. - *Compagnie*: samling (egl. troppeafdeling).

444

Estime: agtelse. - *attraaer*: ønsker, begærer. - *skikkelig*: ordentlig. - *Ingen veed (...)* *Foden*: gl. da.
ordsprog, Peder Syv nr. 6159, *DgO* VII,1 (1983), s. 293. - *covere for*: indestå for.

445

prostitueres: gøres til grin, kompromitteres. - *Nidkierhed*: iver i tjenesten.

446

trækkes: strides. - *fattige*: ordet er dobbeltydigt: 1) fattige, 2) stakkels. - *gak til Bloksbjerg*: gå ad
Helvede til; B. er navn på det bjerg (i Harzen), hvor hekse iflg. overtroen mødtes (med Fanden) St. Hans nat
(23. juni) el. Valborgs nat (30. apr.). - *Rixdlr.*: rigsdaler, se n.t.s. 11. - *lagt mig til gode*: sparet op. -
recommandere: anbefale. - *Information*: undervisning, se n.t.s. 429.

447

Adieu: fr.: farvel. - *prosit die Malzeit*: ty.: velbekomme. - *Spectatores*: lat.: tilskuerne. - *Af dette (...) gang
fuldkommen*: ligesom i *Ulysses* er epilogen/moraleen udformet i Bording-strofer, se n.t.s. 205. - *passere*:
regnes. - *og*: også, ligeledes. - *baadet*: gavnede, vandt, opnåede. - *vittig*: forstandig. - *For*: fordi. - *Hurtighed*:
energi, aktivitet.

448

Jeg bryder lis: jeg baner nye veje; illusionsbrud, eftersom »jeg« her kun kan være Holberg selv; sml. I,1
(s. 361), hvor illusionen opretholdes.